

Beleidsdocument Maatschappelijk
Verantwoord
Beleggen

Ambitie:

DELA verduurzaamt de beleggingsportefeuille in lijn met het Europees klimaatakkoord. DELA verkleint de negatieve impact en vergroot de positieve impact van de beleggingsportefeuille op de wereld.

Auteur Frank Eizinga
Vastgesteld door Bestuur Coöperatie DELA
op datum September 2020
Status Definitief

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	3
2. ESG DUE DILIGENCE PROCES	4
3. MISSIE EN VISIE	4
4. AMBITIE EN DOELSTELLING	5
5. ACTIEF RENTMEESTERSCHAP	6
6. UITSLUITING	8
7. ESG-INTEGRATIE BIJ EXTERNE VERMOGENSBEHEERDERS	10
8. IMPACT INVESTING	11
9. COMMUNICATIE NAAR POLISHOUDERS EN ANDERE STAKEHOLDERS	12
10. VOORUITKIJKEND	12

1. Inleiding

In dit document wordt het beleid van DELA ten aanzien van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB) uiteengezet. In een aantal hoofdstukken worden de activiteiten en ambities op dit terrein toegelicht. In de bijlagen is diverse relevante achtergrondinformatie opgenomen.

Allereerst in het kort wat DELA doet op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen:

- DELA heeft een duidelijke **klimaatdoelstelling**. Concrete onderdelen daarvan zijn momenteel:
 - o Het integreren van klimaatscenario's in de periodieke ALM-studies teneinde inzicht te verkrijgen in de impact van klimaatscenario's op de lange termijn ontwikkeling van de balans van DELA.
 - o Het sturen op een 50% lagere CO2-intensiteit in 2030 en nul emissie in 2050.
 - o 10% hogere ESG-scores binnen de passieve aandelenportefeuilles.
 - o Het sturen op energie-efficiëntie in vastgoed- en infrastructuurfondsen via GRESB.
 - o Impact investing in o.a. groene obligaties en duurzame energie.
- **Actief rentmeesterschap**, dit valt uiteen in twee elementen:
 - o **Engagement**: het middels engagement stimuleren van gedragsverbeteringen bij bedrijven ten aanzien van milieu, sociale aspecten en governance.
 - o **Stemmen**: het actief benutten van ons stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen van alle bedrijven in onze aandelenportefeuille.
- **Uitsluiting**:
 - o Bedrijven en landen die internationale wetgeving, sancties en richtlijnen op het gebied van duurzaamheid schenden.
 - o Bedrijven die betrokken zijn bij de ontwikkeling, productie of onderhoud van alle soorten controversiële wapens.
 - o Bedrijven die een substantieel deel van hun omzet halen uit de volgende sectoren: teerzanden, kolen, schalie-energie, olie- en gaswinning op de Noordpool, tabak, bont & speciaal leer, roofzuchtige leningen, walvisvlees, aanvalswapens voor particulieren en recreatieve cannabis.
- **ESG-integratie**: het laten integreren van ESG (Environmental, Social, Governance) informatie in het beleggingsproces van onze externe vermogens- en fondsbeheerders.

Sinds 2015 is DELA ondertekenaar van de United Nations Principles for Responsible Investment (UN PRI). Meer informatie over de achtergrond en verplichtingen die voortvloeien uit deze principes zijn te vinden in bijlage 1. Wij publiceren het publieke transparantie rapport en het beoordelingsrapport op onze website. Coöperatie DELA onderschrijft verder het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO) convenant in de verzekeringssector van onder andere het Verbond van Verzekeraars en de OESO richtlijnen. In de uitvoering van ons beleggingsbeleid houden we bovendien rekening met de UN Global Compact Principles (zie bijlage 2), de UN Guiding Principles, en diverse UN Sustainable development Goals (SDG's). Tenslotte onderschrijven we de TCFD-richtlijnen.

Hieronder worden alle onderdelen van ons MVB-beleid in meer detail toegelicht.

Verantwoordelijkheid

De eigenaar van dit document is de afdeling Vermogensbeheer. Deze is dan ook verantwoordelijk voor het periodiek actualiseren van het MVB-beleid. Het bestuur van Coöperatie DELA keurt het MVB beleid goed. Dit beleidsdocument wordt in ieder geval jaarlijks geëvalueerd en opnieuw vastgesteld. De bijlagen kunnen indien nodig worden aangepast (geactualiseerd) onder verantwoording van de afdeling Vermogensbeheer, zonder goedkeuring van het bestuur.

De Chief Investment Officer (CIO) is binnen Coöperatie DELA verantwoordelijk voor het MVB-beleid. De CIO legt verantwoording af aan het Bestuur.

2. ESG due diligence proces

Dit hoofdstuk beschrijft kort hoe de 6 stappen van het ESG due diligence proces zijn ingeregeld bij DELA en de verbanden tussen de verschillende beleidselementen.

- 1) Integratie Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) in beleid en managementsystemen:** binnen DELA is een MVO manager aangesteld die in brede zin verantwoordelijk is voor MVO en daar ook over rapporteert in kwartaalrapportages. Ten aanzien van beleggingen is de afdeling Vermogensbeheer verantwoordelijk voor zowel beleid als de uitvoering ervan. Dit document beperkt zich tot vermogensbeheer. Vermogensbeheer rapporteert op kwartaalbasis over Maatschappelijk Verantwoord beleggen.
- 2) Identificeer en beoordeel negatieve gevolgen in activiteiten, toeleveringsketens en zakelijke relaties:** dit is ingeregeld door middel van de activiteiten zoals beschreven in de hoofdstukken actief rentmeesterschap, uitsluiting en ESG- integratie.
- 3) Stop, voorkom of beperk negatieve gevolgen:** dit is ingeregeld middels actief rentmeesterschap en ESG- integratie.
- 4) Monitor praktische toepassing en resultaten:** dit is ingeregeld middels actief rentmeesterschap en ESG- integratie.
- 5) Communiceer hoe gevolgen worden aangepakt:** via de website publiceren wij op kwartaalbasis uitgebreid over ons actief rentmeesterschap via stem- en engagement rapportages.
- 6) Indien van toepassing, zorg voor herstelmaatregelen of werk hieraan mee:** herstel en verhaal is onderdeel van de engagement die BMO GAM voor DELA uitvoert. BMO vraagt om beëindiging van de schending (als dat nog niet is gebeurd), het herstellen van de schade, het compenseren van slachtoffers en het voorkomen van misstanden in de toekomst.

3. Missie en visie

DELA is een Coöperatie die zich richt op het bieden van zekerheid, zorg en continuïteit. Daarom hebben we altijd oog voor de lange termijn en daarmee voor duurzaamheid. We geloven niet alleen in een waardig afscheid voor iedereen, maar vooral dat we er zijn voor elkaar. Die verbondenheid impliceert dat wij ook met onze beleggingen onze maatschappelijke betrokkenheid tonen. Natuurlijk proberen wij met onze beleggingen een zo goed mogelijk rendement te behalen, maar we hebben ook aandacht voor de maatschappelijke veranderingen die we met onze beleggingen teweeg kunnen brengen. Ook geloven wij dat rendement en duurzaamheid hand in hand gaan: ondernemingen die aandacht besteden aan duurzaamheid in hun beleid en bestuur zijn vaak stabielere en financieel gezondere bedrijven met meer oog voor risico's. Ook geloven wij dat ESG inzichten het beleggingsproces verrijkt en helpt om de winnaars van morgen te selecteren en de verliezers van morgen te vermijden.

MVB past bij het gedachtegoed van DELA omdat we een intrinsieke drive hebben om een positieve bijdrage aan onze samenleving en de wereld te leveren. DELA wil niet alleen in de huidige opvattingen aan de maatschappelijke normen voldoen, maar ook in de opvattingen van toekomstige generaties die straks terugblikken naar de dag van vandaag. Het gaat dus ook om het versterken van onze reputatie en voorkomen van reputatieschade in de toekomst. MVB is daarom ook niet statisch: de lat komt steeds hoger te liggen. Een belangrijk onderwerp binnen duurzaamheid is klimaatrisico, een systemisch en financieel materieel risico dat andere risico's versterkt. Het volgende hoofdstuk gaat hier uitgebreid op in.

4. Ambitie en doelstelling

DELA richt zich de komende jaren op milieu en klimaat, zonder daarbij de andere aspecten van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen uit het oog te verliezen. DELA wil hiermee haar steentje bijdragen aan het behalen van klimaat- en andere duurzaamheidsdoelen. Niet alleen door onze eigen portefeuille te verduurzamen maar ook door marktbrede initiatieven te ondersteunen. Dat eerste is namelijk wel nodig maar niet genoeg. Door bundeling van krachten en het steunen van duurzaamheidsinitiatieven sturen we op een hoger niveau op een duurzamere economie en op een leefbaardere wereld voor ons, onze kinderen en onze kleinkinderen. De geformuleerde ambitie luidt daarom als volgt:

"DELA verduurzaamt de beleggingsportefeuille in lijn met het Europees klimaatakkoord. DELA verkleint de negatieve impact en vergroot de positieve impact van de beleggingsportefeuille op de wereld."

Het eerste deel van de ambitie is vertaald naar het volgende concrete doel: een reductie in de netto emissie van broeikasgassen van 50% in 2030 t.o.v. 2019¹. In 2050 dient de netto emissie nul te zijn.

De KPI hierbij is de netto emissie: dit is de emissie -/- negatieve emissie. Het gaat hierbij om de totale emissie in absolute zin, waarbij alleen correcties² voor in- en uitstroom van gelden worden gedaan. Broeikasgassen: dit is een optelsom van verschillende soorten broeikasgassen, omgerekend en uitgedrukt in CO₂ equivalent, ofwel CO₂e.

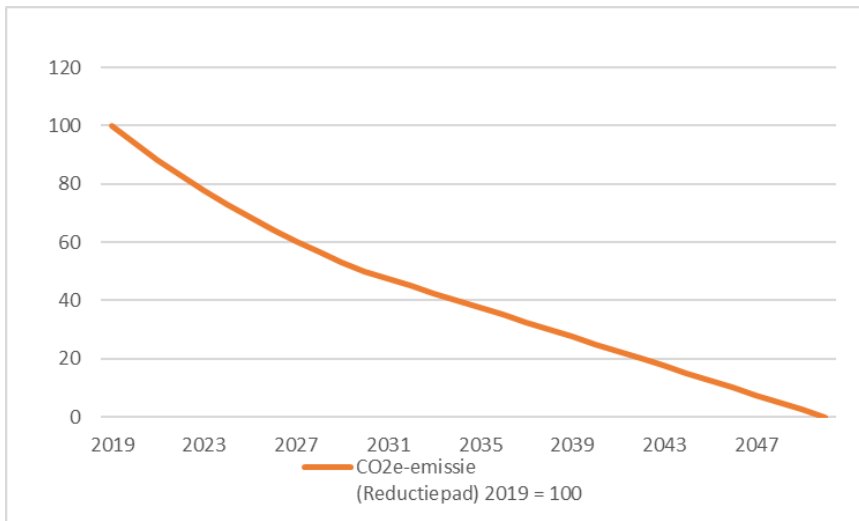
In termen van de UN Sustainable development Goals (SDG's) ligt de focus daarmee op de volgende doelen:

- SDG 13. Klimaatactie
- SDG 7. Betaalbare en duurzame energie

Jaarlijks dienen stappen te worden gezet om de emissies te verminderen. Het indicatieve reductiepad wordt getoond in de grafiek alsook in de tabel voor de periode tot en met 2030.

¹ Het Europees klimaatakkoord van 2015 gaat uit van 49% reductie in 2030 t.o.v. 1990 en netto nul in 2050. DELA is daarmee duidelijk ambitieuzer dan het klimaatakkoord.

² Deze correcties zijn nodig om de meting zuiver te houden: indien nieuw vermogen instroomt in de portefeuille dan neemt het 'emissiebudget' logischerwijs evenredig toe. Voor autonome vermogensgroei door rendementen wordt niet gecorrigeerd.

Jaar	CO2e-emissie (Reductiepad)
2019	100
2020	94
2021	88
2022	83
2023	78
2024	73
2025	69
2026	64
2027	60
2028	57
2029	53
2030	50

Hierbij geldt: we gaan zo snel als het kan en zo langzaam als het moet. Jaarlijks zal worden geëvalueerd in hoeverre de emissies zijn gereduceerd. Dit kan worden afgezet tegen het pad zoals opgenomen in de tabel.

Het tweede deel van de ambitie komt terug in alles wat DELA doet op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen. Positieve impact wordt vooral gerealiseerd door middel van impact investing. Hieraan is verderop een apart hoofdstuk gewijd. Eerst zal echter worden ingegaan op het verkleinen van de negatieve impact via achtereenvolgens actief rentmeesterschap, uitsluiting en ESG-integratie.

5. Actief rentmeesterschap

DELA is een betrokken rentmeester en geeft hier invulling aan middels actieve engagement en het stembeleid voor de volledige aandelen- en bedrijfsobligatieportefeuille. Uitgangspunt hierbij zijn wereldwijd geaccepteerde standaarden zoals:

- UN Principles for Responsible Investment
- UN Global Compact Principles
- UN Guiding Principles on Business and Human Rights
- OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen

De Principles for Responsible Investment bevorderen met 6 uitgangspunten de samenwerking en transparantie onder vermogensbezitters en -beheerders om te komen tot een maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Als ondertekenaar van het IMVO convenant onderschrijven we de OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights. Daarbij gebruiken wij het OESO-richtsnoer voor institutionele beleggers als leidraad en wij verwachten van onze dienstverleners dat zij conform deze internationale standaarden handelen.

De OESO-richtlijnen zijn aanbevelingen die door de regeringen gezamenlijk worden gedaan aan multinationale ondernemingen. Ze bevatten beginselen en normen voor goed gedrag, in overeenstemming met de van toepassing zijnde wetgeving en internationaal erkende normen.

Tenslotte wordt rekening gehouden met de Nederlandse Stewardship Code en artikel 5:86 van de Wet op het financieel toezicht (Wft).

Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt enerzijds rekening gehouden met duurzaamheidsrisico's en -kansen die materieel kunnen zijn voor risico en rendement en anderzijds met risico's dat

ondernemingen waarin we beleggen een negatieve impact hebben op mens, milieu en duurzame ontwikkeling.

Doel van engagement is om negatieve impacts in beleggingsportefeuille te verminderen en om positief bij te dragen aan duurzame ontwikkeling. Het engagementprogramma speelt een belangrijke rol in de identificatie, beoordeling en beheersing van ESG-risico's van de portefeuille op maatschappij en milieu en van ESG-risico's die mogelijk een materiële impact hebben op de portefeuille. Identificatie en beoordeling van daadwerkelijke en potentiële negatieve impacts is het startpunt van het engagementprogramma.

Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt of daaraan hebben bijgedragen, dan sporen wij die ondernemingen via een actieve, structurele en constructieve dialoog aan om de negatieve gevolgen van hun handelen op mens en milieu te verminderen en te repareren of verhaal voor benadeelden mogelijk te maken en in hun bedrijfsvoering beter rekening te houden met maatschappelijke ontwikkelingen en milieu effecten die van invloed kunnen zijn op lange termijn waarde creatie en winstgevendheid.

Engagement wordt gevoerd vanuit de overtuiging dat ondernemingen die oog hebben voor milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur daarmee hun bedrijfsprestaties verbeteren en zo de vermogenswaarde op de lange termijn veilig stellen.

Uitvoering van het engagement, stembeleid en due diligence conform het OESO-richtsnoer is uitbesteed aan BMO Global Asset Management. DELA wendt hiermee wereldwijd op transparante wijze haar invloed aan, inclusief het gebruik van het stemrecht tijdens aandeelhoudersvergaderingen. Engagement vindt plaats op basis van drie pijlers:

1. Prioriteitsbedrijven.
2. Hoofdthema's.
3. Schendingen van Internationale conventies.

De bepaling van de prioriteitsbedrijven en hoofdthema's vindt plaats op basis van een jaarlijkse consultatie van de klanten van BMO en periodieke analyses van posities en ESG-risico's in klantportefeuilles. Ook wordt vooruit gekeken naar regio- en/of sectorspecifieke kwesties. Hierin wordt meegenomen of de engagement kan bijdragen aan oplossingen. Tenslotte worden voortdurend controles op schendingen van onder andere UN Global Compact principes uitgevoerd.

In de engagementtrajecten met ondernemingen vertegenwoordigt BMO Global Asset Management naast DELA ook vele andere grote beleggers wat de kracht en impact van de boodschap richting bedrijven ten goede komt. Er worden jaarlijks engagementdoelstellingen en -prioriteiten voor ondernemingen (gemiddeld 65 ondernemingen) en thema's (gemiddeld 7 thema's) vastgesteld. Dit geschiedt op basis van een analyse van ESG-risico's in combinatie met een beoordeling van de benodigde inspanning en kans van slagen. Ook de input van de institutionele beleggers die BMO Global Asset Management vertegenwoordigt wordt meegenomen middels een consultatieronde die ieder jaar rond november plaatsvindt. DELA is nauw betrokken bij het jaarlijks opstellen van de engagementprioriteiten. Een vertegenwoordiger van Coöperatie DELA heeft ook zitting in de MVB-Werkgroep van BMO Global Asset Management, een klankbordgroep van institutionele beleggers en adviseurs die trends en ontwikkelingen op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord beleggen bespreken.

Via BMO Global Asset Management delen wij onze verwachtingen van de ondernemingen waarin wordt belegd door onder andere het op jaarbasis toesturen van de 'Algemene richtlijnen corporate governance' met daarbij een begeleidend schrijven. Ook stuurt BMO Global Asset Management (mede) namens DELA

na afloop van een aandeelhoudersvergadering een uitgebreide toelichting naar het management van ondernemingen over die stempunten waarop een tegenstem is uitgebracht.

Corporate governance (inclusief de verantwoordelijkheid voor mens en milieu) is een essentieel onderdeel van maatschappelijk verantwoord beleggen. Wij zijn van mening dat engagement op dit gebied het meest effectief is indien dit aangevuld wordt met proxy voting. De meest effectieve manier om invloed uit te oefenen bij ondernemingen is dan ook het voeren van een intensieve een-op-een dialoog aangevuld met correspondentie vóór, tijdens en na het uitoefenen van het stemrecht. Het uitoefenen van stemrecht is bij uitstek geschikt om in het verlengde van een engagementtraject kwesties op rechtstreekse en concrete wijze nogmaals bij het management van ondernemingen onder de aandacht te brengen en onze visie te bekrachtigen.

Ons stembeleid is vormgegeven aan de hand van de volgende aspecten. Het complete stembeleid is te vinden in bijlage 3.

- Een slagvaardig en effectief bestuur en managementteam.
- Een juiste controle en verantwoording in de managementstructuur ('checks and balances').
- Effectieve systemen voor de interne beheersing en het risicobeheer van alle belangrijke zaken (en dus ook duurzaamheid).
- Een cultuur van transparantie en verantwoordelijkheid die is gebaseerd op een gedegen bedrijfsethiek.
- Een beloningsbeleid dat creatie van aandeelhouderswaarde op lange termijn beloont.
- Het stimuleren van de bescherming van de rechten en belangen van alle aandeel- en obligatiehouders.

Periodiek legt BMO Global Asset Management verantwoording af over de namens DELA uitgebrachte stemmen (inclusief de reden van tegenstemmen) en het gevoerde engagementbeleid. Er wordt actief bijgehouden hoe ontvankelijk een bedrijf is voor de dialoog, welke progressie zichtbaar is en welke resultaten geboekt zijn. Deze rapportages publiceren wij ieder kwartaal op onze website.

6. Uitsluiting

Coöperatie DELA hanteert een eigen uitsluitingenlijst van bedrijven en landen waar we om maatschappelijke en duurzaamheidsredenen niet in willen beleggen. Onze uitsluitingenlijst is onder andere gebaseerd op internationale wetgeving en richtlijnen. De volgende landen en bedrijven sluiten wij uit:

- Bedrijven die betrokken zijn bij de ontwikkeling, productie of onderhoud van alle soorten controversiële wapens. Controversiële wapens zijn wapens die geen onderscheid maken tussen militaire en burgerdoelen en waarvan de effecten langdurig en disproportioneel zijn. Deze wapens zijn internationaal verboden of staan ter discussie. Coöperatie DELA hanteert een uitsluitingenbeleid ten aanzien van bedrijven die betrokken zijn bij de volgende typen controversiële wapens:
 - Anti-persoonsmijnen
 - Biologische wapens
 - Chemische wapens
 - Clustermunitie
 - Nucleaire wapens
 - Verarmd uranium
 - Witte fosfor

Een bedrijf wordt als betrokken beschouwd wanneer het voorziet in essentiële en/of speciaal aangepaste onderdelen of diensten voor deze wapens of wanneer het eigenaar (>10%) of eigendom (>10%) is van een bedrijf dat direct betrokken is.

- Bedrijven die een of meerdere van de UN Global Compact Principles schenden. Dit zijn tien universele, door de Verenigde Naties uitgedragen principes op het gebied van mensenrechten, arbeidsomstandigheden, milieu en anticorruptie waar bedrijven wereldwijd zich aan zouden moeten houden voor een duurzame bedrijfsvoering. De principes zijn afgeleid van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, andere internationaal erkende verklaringen en conventies van de Verenigde Naties. De principes gaan bijvoorbeeld over het bestrijden van omkoping en afpersing, kinderarbeid, discriminatie en initiatieven om het milieubesef te vergroten. Meer informatie over de UN Global Compact Principles is te vinden in bijlage 2.

- Bedrijven die actief zijn in de volgende (sub)sectoren:
 - Extractie van en/of energiewinning uit kolen
 - Extractie van olie uit teerzanden
 - Extractie van schalie energie
 - Exploratie en/of extractie van olie en gas op de Noordpool
 - Productie en/of retail van tabak en/of aanverwante diensten/artikelen
 - Productie en/of retail van aanvalswapens voor particulieren
 - Productie en/of retail van recreatieve cannabis
 - Productie en/of retail van bont en speciaal leer
 - Roofzuchtige leningen
 - Verwerken van walvisvlees

Er wordt niet belegd in bedrijven die meer dan 25% van hun omzet uit deze (sub)sectoren halen.

- Landen waar tegen de overheid gerichte sancties opgelegd zijn door de Verenigde Naties en/of de Europese Unie kunnen in de uitsluitingenlijst opgenomen worden. Van de landen op de uitsluitingenlijst mag geen schuldpapier (obligaties uitgegeven door centrale en lagere overheden van deze landen) worden aangehouden in de beleggingsportefeuille. Ook zijn beleggingen in bedrijven in deze landen uitgesloten. Sanctieregelingen waaraan DELA wettelijk gevolg dient te geven als financiële instelling zullen onverwijld worden doorgevoerd. In de overige gevallen past DELA de volgende methode toe om te bepalen of een land op de uitsluitingenlijst opgenomen zal worden. Allereerst moeten de sancties in relatie staan met schending van door Nederland ondertekende internationale verdragen (of waaraan Nederland is gebonden op grond van haar lidmaatschap van diverse internationale organisaties). Ter bepaling of de sancties ook leiden tot uitsluiting van een land dient daarnaast aan een of meer van onderstaande criteria te zijn voldaan:
 - De sancties omschrijven een wapenembargo dat betrekking heeft op het land als geheel en bevatten gerichte maatregelen (*targeted measures*) betreffende reisverboden en het bevriezen van tegoeden welke van toepassing zijn op de centrale overheid (waaronder de regeringsleider, het staatshoofd of de huidige machthebbers).
 - Wanneer de gerichte maatregelen (*targeted measures*) niet gericht zijn op de centrale overheid maar de sancties omschrijven wel een wapenembargo dat betrekking heeft op het land als geheel, kan een land nog steeds op de uitsluitingenlijst geplaatst worden. Hiervoor beoordeelt DELA of de situatie in het betreffende land gekenmerkt wordt door ernstige schendingen van mensenrechten.

- In het geval er geen duidelijke termijnen of clausules voor opheffing van de sancties zijn wordt er een verjaringstermijn van 10 jaar gehanteerd, tenzij volstrekt helder is dat de controverses waarop de sancties zijn gebaseerd nog steeds plaatsvinden.

Ook landen waaraan geen sancties zijn opgelegd kunnen door DELA op de uitsluitingenlijst geplaatst worden indien DELA (na consultatie van Sustainalytics) van mening is dat bepaalde (sociale) misstanden in een land zodanig ernstig zijn dat het uit de beleggingsportefeuille geweerd moet worden.

- Tot slot kunnen ook bedrijven waarbij in het engagement traject over een lange periode onvoldoende voortgang wordt geboekt toegevoegd worden aan de uitsluitingenlijst. Op jaarbasis wordt besproken welke ondernemingen onvoldoende progressie tonen. DELA maakt vervolgens een actieve keuze of de betreffende ondernemingen moeten worden uitgesloten.

Coöperatie DELA werkt samen met Sustainalytics, een onafhankelijk en internationaal opererend onderzoeksbureau, om op regelmatige basis de uitsluitingenlijst te actualiseren. Sustainalytics screent ons hele beleggingsuniversum op controversiële wapens, UN Global Compact schendingen, opgelegde sancties en de genoemde (sub)sectoren. De actuele uitsluitingenlijst is te vinden op de website³.

Wanneer een bedrijf of land in portefeuille wordt toegevoegd aan de uitsluitingenlijst dienen onze externe vermogensbeheerders zo snel als praktisch mogelijk is tot verkoop over te gaan. In de overeenkomsten met de externe vermogensbeheerders zijn hierover concrete afspraken vastgelegd.

7. ESG-integratie bij externe vermogensbeheerders

Coöperatie DELA besteedt een groot gedeelte van het beleggingsproces uit aan externe vermogensbeheerders die voor ons obligaties en aandelen selecteren in verschillende categorieën en regio's. Al deze vermogensbeheerders hebben tenminste de United Nations Principles for Responsible Investment ondertekend en beschikken over een eigen ESG-beleid. Alle externe vermogensbeheerders, zowel passief als actief, moeten zich houden aan de door DELA opgestelde uitsluitingenlijst van bedrijven en landen. DELA verwacht bovendien van de actieve externe vermogensbeheerders dat een rol is weggelegd voor ESG (Environmental, Social, Governance)-integratie: het meenemen van milieu, sociale en governance aspecten in de analyse van mogelijke investeringen. Elke vermogensbeheerder geeft op eigen wijze invulling aan de ESG-integratie. Hieronder volgen enkele voorbeelden.

- De vermogensbeheerder van onze Europese staatsobligatieportefeuille helpt ons om alleen obligaties in landen met een hoge kredietwaardigheid en goed duurzaamheidsprofiel op te nemen. Onderdeel van hun landenanalyse zijn diverse duurzaamheidsfactoren, met name op het gebied van governance maar ook sociale en milieu aspecten spelen een rol.
- Het feit dat wij NHG-hypotheek verstrekken maakt dat deze portefeuille tevens een maatschappelijke doelstelling heeft. NHG maakt het voor diverse doelgroepen immers eenvoudiger om een eigen woning te kunnen aanschaffen tegen relatief gunstige voorwaarden. DELA werkt zoveel als mogelijk mee aan vernieuwingen die een maatschappelijke doelstelling hebben. Voorbeelden hiervan zijn 1) de acceptatie van een perspectiefverklaring voor flexwerkers, 2) de seniorenregeling en 3) versoepelingen t.a.v. het meefinancieren van energiebesparende maatregelen.

³ <https://www.dela.nl/over-dela/over-cooperatie-dela/governance/ons-beleid/maatschappelijk-verantwoord-beleggen>

- De beheerder van ons wereldwijde investment grade bedrijfsobligatieportefeuille ontwikkelde landen analyseert uitvoerig alle duurzaamheidsrisico's alvorens een obligatie in de portefeuille op te nemen. Tevens selecteert deze manager actief groene obligaties met als doel hier een substantieel van de portefeuille in te beleggen.
- Ook de vermogensbeheerders van onze mandaten met obligaties uit opkomende markten besteden expliciet aandacht aan ESG-factoren in hun landenanalyses door middel van scores en rankings.
- De actieve aandelenmanagers verwerken ESG-criteria en -informatie op diverse manieren in hun proces. De fundamentele aandelenmanagers analyseren de betreffende ESG-risico's diepgaand alvorens een positie in te nemen. De kwantitatieve vermogensbeheerders werken met duurzaamheidsscores en rankings. Bij enkele managers heeft de duurzaamheidsscore van een onderneming direct invloed op hun koersdoel van een aandeel: dit wordt naar beneden bijgesteld naarmate de ESG-score lager is.
- De passieve aandelenmanager die voor DELA de twee passieve aandelenmandaten beheert neemt in het optimalisatieproces zowel een ESG- als CO₂⁴-criterium mee: de ESG-score van de portefeuille dient 10% beter te zijn dan de benchmark en de CO₂-intensiteit⁵ 50% lager.
- De fondsbeheerders die voor DELA beleggen in infrastructuur hebben de mogelijkheid om binnen de afgesproken investeringsrichtlijnen te investeren in duurzame energie (wind, zon). Ook is een infrastructuurfonds geselecteerd dat zich specifiek richt op duurzame energie. Hierover meer in de paragraaf impact investing.

Tijdens het selectieproces van nieuwe fonds- en vermogensbeheerders is ESG-integratie een van de criteria waarmee rekening gehouden wordt. Hierbij komt op basis van door DELA vastgestelde criteria een ESG-rating tot stand waarmee de kandidaat (fonds)beheerder kan worden beoordeeld en vergeleken met de alternatieven. Onderdeel van deze criteria is de UNPRI-score die de beheerder heeft behaald voor de betreffende (sub)assetclass. ESG-aspecten worden op kwartaalbasis besproken tijdens de portefeuille review met de externe vermogensbeheerders

8. Impact Investing

Het laatste gedeelte van de ambitie heeft betrekking op het vergroten van de positieve impact van de beleggingsportefeuille op de wereld. Problemen maar ook hun oplossingen en beleggingskansen zijn breder dan klimaat. Andere grote milieuthema's zijn biodiversiteit, ontbossing, watervoorziening, milieuvervuiling en de transitie naar een circulaire economie. Positief bijdragen aan deze thema's draagt bij aan een betere wereld. Om hier invulling aan te geven wordt in toenemende mate aan impact investing gedaan. Dit is een manier van investeren waarbij naast financieel rendement ook het genereren van een meetbaar positief effect op mens, milieu en maatschappij een rol speelt. Op dit moment heeft DELA de volgende impact investments in portefeuille:

- Groene obligaties: dit zijn obligaties uitgegeven door landen, bedrijven of andere instellingen die specifiek bedoeld zijn voor de financiering van duurzame projecten. De beheerder van de wereldwijde investment grade bedrijfsobligatieportefeuille ontwikkelde landen selecteert actief groene obligaties met als doel hier een substantieel van de portefeuille in te beleggen. Deze obligaties voldoen aan de geldende marktstandaarden voor groene obligaties.

⁴ Andere broeikasgassen worden hierin ook meegenomen en omgerekend naar een CO₂ equivalent.

⁵ Naar bedrijfsomzet gewogen gemiddelde CO₂-uitstoot.

- Duurzaam energiefonds: in 2019 is een infrastructuurfonds geselecteerd dat uitsluitend belegt in duurzame energie en is een commitment van € 100 mln. afgegeven. Deze middelen zullen naar verwachting in 2021 volledig worden belegd.

9. Communicatie naar polishouders en andere stakeholders

Via de website communiceert Coöperatie DELA met polishouders en andere stakeholders over het MVB-beleid. Naast een samenvatting en het volledige MVB-beleid staan op onze website verschillende links en documenten met achtergrondinformatie over de codes en principes die DELA onderschrijft. Ook DELA's UN PRI rapporten, de actuele uitsluitingenlijst, ons stembeleid en de periodieke stem- en engagementrapportages zijn hier terug te vinden. Bovendien rapporteert DELA via het jaarverslag over de uitkomsten van het gevoerde MVB-beleid. Middels nieuwsbrieven en publicaties worden leden op periodieke basis geïnformeerd over diverse onderwerpen, waaronder MVB.

Periodiek vindt een stakeholderdialoog plaats waarin een actueel onderwerp op het gebied van MVO in het algemeen en MVB in het bijzonder wordt besproken. De uitkomsten van deze dialogen wordt meegenomen bij de beleidsvorming.

10. Vooruitkijkend

De kansen en bedreigingen die bij Maatschappelijk Verantwoord Beleggen komen kijken zijn continu aan verandering onderhevig. DELA's MVB-beleid is dan ook geen statisch gegeven, maar juist altijd in ontwikkeling.

Hieronder wordt ingegaan op de ontwikkelingen in de verschillende gebieden binnen MVB die de komende periode op stapel staan.

Klimaatdoelstelling

Om de klimaatdoelstelling te behalen zal gezocht moeten worden naar ruimte om de emissie van broeikasgassen te reduceren. Hiertoe is een verduurzamingsagenda opgesteld. De concrete maatregelen zijn ingedeeld naar onderstaande onderwerpen.

Actief rentmeesterschap

Binnen het engagementprogramma van BMO GAM is in toenemende mate aandacht voor klimaatrisico's. Bij de jaarlijkse uitvraag zal DELA het belang van milieu in het algemeen en klimaat in het bijzonder onder de aandacht brengen.

Uitsluiting

De uitsluitingscriteria zijn eind 2019 voor het laatste herzien en in 2020 geïmplementeerd. In 2021 zullen de bestaande uitsluitingscriteria wederom worden geëvalueerd op basis van de dan geldende normen, inzichten en de potentie om bij te dragen aan onze doelstellingen.

ESG-integratie

Er zal worden onderzocht of het wenselijk is dat de beheerder van ons wereldwijde high yield bedrijfsobligatie mandaat zowel een quality als ESG-screen toe gaat passen op het universum. Dit zal naar verwachting leiden tot een meer hoogwaardige portefeuille met een beter duurzaamheidsprofiel dan de benchmark.

Er zal worden onderzocht of de vermogensbeheerders van onze mandaten met obligaties uit opkomende markten ESG-benchmarks kunnen gaan volgen om het ESG-profiel te verbeteren.

Impact Investing

In 2021 zal worden onderzocht of aan het Europese aandelenmandaat dat momenteel op enhanced wijze wordt beheerd een ESG screening kan worden toegevoegd. Daarnaast zal de komende jaren naar verwachting worden belegd in land- en bosbouw. Bij fonds- en managerselecties zal in toenemende mate rekening worden gehouden met het al dan niet 'aligned' zijn met het klimaatakkoord van Parijs. Ook zal bij open-end fondsen gestuurd worden op alignment. Op dit gebied zien we reeds vooruitgang bij diverse fondsen.

Overige

Er zal een factsheet met stuurinformatie worden ontwikkelt. Op basis hiervan kan de progressie t.a.v. de ambitie en KPI worden gemonitord. Ook zal het duurzaamheidsprofiel van de beleggingsportefeuille in bredere zin (ESG) worden getoond. Verder willen we in 2020 in het UNPRI-onderzoek⁶ boven de mediaan scoren en zo mogelijk verder verbeteren. De eindscore en daarmee mogelijk ook de positie in het VBDO-onderzoek kan in 2020⁷ naar verwachting stijgen middels het doorvoeren van een aantal aanscherpingen.

⁶ Het onderzoek over 2020 wordt in 2021 uitgevoerd, daar dient rekening mee gehouden te worden bij het beoordelen van de vooruitgang.

⁷ Ook hier geldt dat het onderzoek over 2020 in 2021 wordt uitgevoerd.

BIJLAGE 1

United Nations Principles for Responsible Investment

About the PRI Initiative

The United Nations-supported Principles for Responsible Investment (PRI) Initiative is an international network of investors working together to put the six Principles for Responsible Investment into practice. Its goal is to understand the implications of sustainability for investors and support signatories to incorporate these issues into their investment decision making and ownership practices.

In implementing the Principles, signatories contribute to the development of a more sustainable global financial system. The Principles are voluntary and aspirational. They offer a menu of possible actions for incorporating ESG-issues into investment practices across asset classes. Responsible investment is a process that must be tailored to fit each organisation's investment strategy, approach and resources. The Principles are designed to be compatible with the investment styles of large, diversified, institutional investors that operate within a traditional fiduciary framework.

The PRI Initiative has quickly become the leading global network for investors to publicly demonstrate their commitment to responsible investment, to collaborate and learn with their peers about the financial and investment implications of ESG-issues, and to incorporate these factors into their investment decision making and ownership practices.

The six Principles

As institutional investors, we have a duty to act in the best long-term interests of our beneficiaries. In this fiduciary role, we believe that environmental, social, and corporate governance (ESG) issues can affect the performance of investment portfolios (to varying degrees across companies, sectors, regions, asset classes and through time). We also recognise that applying these Principles may better align investors with broader objectives of society. Therefore, where consistent with our fiduciary responsibilities, we commit to the following:

Principle 1: We will incorporate ESG issues into investment analysis and decision-making processes.

Possible actions:

- Address ESG issues in investment policy statements

- Support development of ESG-related tools, metrics, and analyses
- Assess the capabilities of internal investment managers to incorporate ESG issues
- Assess the capabilities of external investment managers to incorporate ESG issues
- Ask investment service providers (such as financial analysts, consultants, brokers, research firms, or rating companies) to integrate ESG factors into evolving research and analysis
- Encourage academic and other research on this theme
- Advocate ESG training for investment professionals

Principle 2: We will be active owners and incorporate ESG issues into our ownership policies and practices.

Possible actions:

- Develop and disclose an active ownership policy consistent with the Principles
- Exercise voting rights or monitor compliance with voting policy (if outsourced)
- Develop an engagement capability (either directly or through outsourcing)
- Participate in the development of policy, regulation, and standard setting (such as promoting and protecting shareholder rights)
- File shareholder resolutions consistent with long-term ESG considerations
- Engage with companies on ESG issues
- Participate in collaborative engagement initiatives
- Ask investment managers to undertake and report on ESG-related engagement

Principle 3: We will seek appropriate disclosure on ESG issues by the entities in which we invest.

Possible actions:

- Ask for standardised reporting on ESG issues (using tools such as the Global Reporting Initiative)
- Ask for ESG issues to be integrated within annual financial reports
- Ask for information from companies regarding adoption of/adherence to relevant norms, standards, codes of conduct or international initiatives (such as the UN Global Compact)
- Support shareholder initiatives and resolutions promoting ESG disclosure

Principle 4: We will promote acceptance and implementation of the Principles within the investment industry.

Possible actions:

- Include Principles-related requirements in requests for proposals (RFPs)
- Align investment mandates, monitoring procedures, performance indicators and incentive structures accordingly (for example, ensure investment management processes reflect long-term time horizons when appropriate)
- Communicate ESG expectations to investment service providers
- Revisit relationships with service providers that fail to meet ESG expectations
- Support the development of tools for benchmarking ESG integration
- Support regulatory or policy developments that enable implementation of the Principles

Principle 5: We will work together to enhance our effectiveness in implementing the Principles.

Possible actions:

- Support/participate in networks and information platforms to share tools, pool resources, and make use of investor reporting as a source of learning
- Collectively address relevant emerging issues
- Develop or support appropriate collaborative initiatives

Principle 6: We will each report on our activities and progress towards implementing the Principles.

Possible actions:

- Disclose how ESG issues are integrated within investment practices
- Disclose active ownership activities (voting, engagement, and/or policy dialogue)
- Disclose what is required from service providers in relation to the Principles
- Communicate with beneficiaries about ESG issues and the Principles
- Report on progress and/or achievements relating to the Principles using a 'Comply or Explain'¹ approach
- Seek to determine the impact of the Principles
- Make use of reporting to raise awareness among a broader group of stakeholders
-

¹The Comply or Explain approach requires signatories to report on how they implement the Principles, or provide an explanation where they do not comply with them.

The Principles for Responsible Investment were developed by an international group of institutional investors reflecting the increasing relevance of environmental, social and corporate governance issues to investment practices. The process was convened by the United Nations Secretary-General.

In signing the Principles, we as investors publicly commit to adopt and implement them, where consistent with our fiduciary responsibilities. We also commit to evaluate the effectiveness and improve the content of the Principles over time. We believe this will improve our ability to meet commitments to beneficiaries as well as better align our investment activities with the broader interests of society.

We encourage other investors to adopt the Principles.

BIJLAGE 2

United Nations Global Compact Principles

The Ten Principles of the UN Global Compact

Corporate sustainability starts with a company's value system and a principled approach to doing business. This means operating in ways that, at a minimum, meet fundamental responsibilities in the areas of human rights, labour, environment and anti-corruption. Responsible businesses enact the same values and principles wherever they have a presence, and know that good practices in one area do not offset harm in another. By incorporating the Global Compact principles into strategies, policies and procedures, and establishing a culture of integrity, companies are not only upholding their basic responsibilities to people and planet, but also setting the stage for long-term success.

The UN Global Compact's Ten Principles are derived from: the Universal Declaration of Human Rights, the International Labour Organization's Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, the Rio Declaration on Environment and Development, and the United Nations Convention Against Corruption.

Human Rights

Principle 1: Businesses should support and respect the protection of internationally proclaimed human rights; and

Principle 2: make sure that they are not complicit in human rights abuses.

Labour

Principle 3: Businesses should uphold the freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;

Principle 4: the elimination of all forms of forced and compulsory labour;

Principle 5: the effective abolition of child labour; and

Principle 6: the elimination of discrimination in respect of employment and occupation.

Environment

Principle 7: Businesses should support a precautionary approach to environmental challenges;

Principle 8: undertake initiatives to promote greater environmental responsibility; and

Principle 9: encourage the development and diffusion of environmentally friendly technologies.

Anti-Corruption

Principle 10: Businesses should work against corruption in all its forms, including extortion and bribery.

BIJLAGE 3

Stembeleid Coöperatie DELA

Onderwerp	Stemgedrag	Toelichting
Bestuurszaken		
		DELA schaart zich doorgaans achter de aanbevelingen van bestuurders over bestuurslidmaatschap of goedkeuring, tenzij er reden is voor voorbehoud.
		Indien er meer dan één kandidaat voor een bestuursfunctie wordt voorgedragen, stemt DELA voor de kandidaat die zij het geschiktst acht (waarbij kennis wordt genomen van een eventuele aanbeveling door het bestuur).
		DELA stemt tegen steun aan een bestuurder, indien er ernstige zorgen bestaan over prestaties, integriteit of onafhankelijkheid (zie ook 'Stemmen over bestuurscommissies').
		DELA zal tegen stemmen indien er onvoldoende informatie beschikbaar is om diens kwalificaties en onafhankelijkheid te beoordelen. DELA zal ook tegenstemmen indien er onvoldoende informatie beschikbaar is om diens kwalificaties en onafhankelijkheid te beoordelen.
		DELA kan haar zorg over de bedrijfsvoering kenbaar maken door geen goedkeuring te verlenen aan het handelen van de Raad van Bestuur. DELA keurt het handelen van de Raad van Commissarissen niet goed bij ernstige twijfel over de structuur, samenstelling en effectiviteit van het bestuur.
		Wanneer zich geen bestuurders verkiesbaar stellen, kan DELA besluiten om de goedkeuring van de jaarverslagen en -rekeningen van de onderneming niet te steunen.
		DELA stemt tegen bestuurders die 75% of meer van de bestuursvergaderingen niet bijwonen.
Bestuurscommissie		
		DELA onthoudt over het algemeen haar steun aan niet-onafhankelijke en gelieerde bestuurders als lid van de drie belangrijkste commissies. Datzelfde geldt voor een bestuurder die al langer dan 12 jaar tot het bestuur behoort en in die commissies zitting heeft; deze kan niet meer als volledig onafhankelijk worden beschouwd. Kan de onderneming echter overtuigend uitleggen waarom zijn aanwezigheid noodzakelijk is, dan kan DELA toch voor stemmen.
		In het algemeen stemt DELA tegen de herbenoeming van accountants als er zorg bestaat over de verhouding tussen controlehonoraria en niet controle-vergoedingen en daarmee over de onafhankelijkheid van de accountants.

Onderwerp	Stemgedrag	Toelichting
Jaarverslag en -rekening		
		DELA vindt dat het verslag en de jaarrekening van een onderneming ter goedkeuring aan de aandeelhouders moeten worden voorgelegd. DELA gaat in het algemeen akkoord met verslag en jaarrekening, tenzij er gerede twijfel bestaat over de volledigheid en juistheid daarvan.
		Volgens de verwachtingen van DELA meldt de onderneming belangrijke duurzaamheidskwesties in het jaarverslag. Worden deze niet gemeld en komt er in gesprek met de onderneming geen verdere informatie boven tafel, dan kan DELA een tegenstem uitbrengen over het verslag en jaarrekening of geen décharge verlenen aan het handelen van het management of de Raad van Commissarissen.
		DELA stemt tegen de herverkiezing van leden van de auditcommissie, bijvoorbeeld bij een sterk vermoeden van falende interne beheersing of bij andere zorgpunten over de financiële verslaggeving of de integriteit van de accountants.
		DELA kan tegen het jaarverslag en -rekeningen van de onderneming of tegen de accountants van de onderneming, indien geen enkele bestuurder zich herkiesbaar stelt.
Bezoldiging		
		In het zeldzame geval dat niet over een met bezoldiging samenhangend zorgpunt kan worden gestemd, kan DELA tegen een of meer leden van de remuneratiecommissie stemmen of tegen het verslag en de jaarrekening
		DELA beoordeelt iedere stemming over bezoldiging op haar merites en stemt tegen beleid of een individuele regeling als dit in het belang van de onderneming en de aandeelhouders is.
		DELA stemt tegen regelingen die een extreme verwatering kunnen opleveren, tenzij er omstandigheden zijn die een dergelijke regeling rechtvaardigen
		Als de regeling voorziet in aanzienlijke toekenningen van aandelen en de nodige informatievervalsing uitblijft, stemt DELA doorgaans tegen.
		Als DELA de totale toekenning extreem vindt en als deze niet in overeenstemming met de prestaties is, wordt eveneens tegengestemd.
		DELA stemt tegen alle aandelenregelingen voor werknemers die voorzien in extreme kortingen, leningen voor de uitoefening van opties of die ruimte laten voor repricing of retesting.

Onderwerp	Stemgedrag	Toelichting
Aandeelhoudersrechten		
		DELA stemt bij aandeelhoudersmoties in overeenstemming met haar inschatting van de langetermijnvoordelen voor de aandeelhouders
		DELA geeft haar steun aan moties die oproepen tot de afschaffing van ongelijk stemrecht en kan een dergelijke motie mede-initiëren als een directe dialoog met de onderneming geen vruchten afwerpt.
		DELA onthoudt zich van stemmen bij elk constructie die als 'gifpil' kan dienen, tenzij er strikte verplichte limieten worden geformuleerd
		DELA stemt tegen de uitgifte van aandelen met ongelijk stemrecht, tenzij dit in het langetermijnbelang is van alle aandeelhouders.
		Indien een onderneming verzoekt om goedkeuring van de uitgifte van aandelen buiten nauw omschreven limieten en daarvoor geen bevredigende onderbouwing geeft, stemt DELA tegen.
Mensenrechten, arbeidsomstandigheden en kinderarbeid		
		DELA stemt tegen voorstellen die de handhaving en implementatie van internationaal erkende "good practices" ondermijnen danwel tegenwerken. Onder internationaal erkende "good practices"v vallen onder andere De Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) op het gebied van arbeidsomstandigheden en conventies gericht op gedwongen arbeid, de rechten van het kind (Rights of the Child) en kinderarbeid alsook de Universele verklaring voor de rechten van de mens (Universal Declaration on Human rights)